

סנהדרין דף ע"ה – חולה אהבה, ואלו הן הנשרפים

שאלות:

1. רועי במצב נפשי מסוכן כי אהובתו התחתנה עם אחר. אפשר לקיים את המלצת הפסיכולוג שידבר איתה בטלפון?

דין אדם שחלה מאהבת אישה

אגב הדיון בסוגיית "יהרג ואל יעבור" לגבי עריות, הגמרא מביאה מעשה שמספר **רב יהודה** בשם **רב**: שאדם אחד נתן עינו באישה וחלה מרוב אהבה ("העלה לבו טינא"). הרופאים אמרו שאין לו תרופה אלא שתיבעל לו. **חכמים** אמרו: "ימות ואל תיבעל לו". הרופאים הציעו פתרונות מקלים: שתעמוד לפניו ערומה - **חכמים** אמרו: "ימות ואל תעמוד ערומה". שתדבר עמו מאחורי הגדר - **חכמים** אמרו: "ימות ואפילו לא תדבר עמו מאחורי הגדר".

רב יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני נחלקו אם מדובר באשת איש או בפנויה. הגמרא שואלת אם היא פנויה למה אסרו?

רב פפא אומר: משום פגם משפחה, שמשפחתה היו מתביישים בדבר. **רב אחא בריה דרב איקא** אומר: כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות - שלא יעמדו בפני האנשים לתת בהם עיניהם וימסרו להם לביאה (רש"י).

הגמרא **שואלת**: אם היא פנויה, שישא אותה! **ומתרת**: שהוא מתאוה דווקא למים גנובים, כדברי **רבי יצחק** שמיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה, שנאמר "מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם".

2. האם זאב יכול להתחתן עם רחל אימה של אשתו המנוחה?

דיני הנשרפין: למי הכוונה אישה וביתה

המשנה מונה את חייבי שריפה מהפסוקים:

- הבא על אישה ובתה, כמו שנאמר בתורה: "אִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשֶּׁה וְאֶת־אִמָּה זָמָה הוּא בְּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זָמָה בְּתוֹכְכֶם"
- בת כהן שזנתה

המשנה מפרטת איסורים נוספים שנלמדים בגז"ש מאיסור אישה ובתה (כפי שהברייתא תפרט בהמשך):

- בתו מאנוסתו שלא נשא אותה (כי בת אשתו אסורה בפני עצמה) (רש"י)
- בת בתו ובת בנו (מאנוסתו) (רש"י)
- בת אשתו (בין שהיא בתו, בין שהיא חורגתו, כלומר שהיא נולדה לאשתו מאדם אחר כשהיא לא הייתה אשתו) (רש"י)
- בת בתה ובת בנה של אשתו
- חמותו
- אם חמותו
- אם חמיו.

המשנה לא מזכירה את אשתו בדין "אישה ובתה", כי אם היה מדובר באשתו היה צריך לומר "הבא על האישה שנשא בתה", כלומר להזכיר שאחת מהן נשואה לו בהיתר. לכן הגמרא מדייקת שבמשנה מדובר בחמותו ואם חמותו, שאם בא על כל אחת מהן חייב שריפה לפי הפסוק.

הגמרא מבררת כיצד המשנה מובנת לפי המחלוקת בין רבי עקיבא ורבי ישמעאל שנראה בדף הבא. ולפי הפירושים השונים של אביי ורבא בפירוש המחלוקת.

רבי ישמעאל מפרש "באש ישרפו אתה" - הכוונה לאחת מהן, לחמותו בלבד. רבי עקיבא מפרש "אתה" - את שתיהן.

לדעת אביי, רבי עקיבא מתכוון לחמותו ואמא שלה, וזה כמו שדייקנו במשנה, ולכן אביי מעמיד את המשנה שלנו כרבי עקיבא. גם רבי ישמעאל מסכים עם עיקר הדין הזה, אבל לא מהפסוק אלא מדרשה.

לדעת רבא, רבי עקיבא מתכוון לשריפת שתיהן – את אשתו וחמותו, כמו המשמעות הפשוטה של הפסוק. אבל ברור שאשתו לא נשרפת בגלל חטא של אימה שהרי היא לא עשתה שום עבירה, אלא הכוונה שאימה נשרפת על החטא הזה רק אם אשתו עדיין בחיים. לדעת רבא רבי ישמעאל חולק וסובר שחמותו נשרפת כשהוא בא עליה גם כשאשתו כבר לא בחיים.

לדעת רבא הדיקן שדייקנו במשנה שלנו, שמדובר על חמותו ואימה, לא מסתדר לא עם דעת רבי עקיבא ולא עם דעת רבי ישמעאל. לכן רבא מצריך לשנות את לשון המשנה ל"הבא על אשה שנשא את בתה".

לגבי המשך המשנה שמוסיף את העריות שלא מפורשות בפסוק בתורה וכולל גם באופן תמוה גם את אלה שכן מפורשים, אביי ורבא מסבירים כל אחד לשיטתו שהמשנה הזכירה גם את הדברים המפורשים אגב הדברים שאינם מפורשים.

אביי מסביר שאגב שרצה לשנות אם חמיו, שנה גם חמותו ואם חמותו למרות שהם מפורשים בתורה. רבא מסביר שאגב שרצה לשנות אם חמיו ואם חמותו, שנה גם חמותו, שלדעת הכל היא כתובה במפורש בתורה.

3. אבי התגרש מרות. מותר לו להתחתן עם מירב, הבת של רות מבעלה הקודם?

לימוד כל שאר העריות בגזירה שווה

הגמרא עוברת לבאר כיצד נלמדים שאר העריות שהמשנה הזכירה. הגמרא מביאה ברייתא שלומדת מהפסוק "איש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא". הברייתא אומרת: ...מנין לרבות בת אשה, בת בתה ובת בנה? ולומדת גזירה שווה נאמר כאן "זימה" ונאמר להלן "זימה" בפסוק על בת אשה ("ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זימה היא"), הברייתא ממשיכה, מנין לעשות זכרים כנקבות, ומנין לעשות למטה כלמעלה (וגם למעלה כלמטה) - גם אלו נלמדים מהגזירה שווה של "זימה". והגמרא מפרשת,

השוואת זכרים לנקבות

הגמרא מבררת מה הכוונה זכרים לנקבות: אי אפשר לפרש "זכרים כנקבות" ללמוד שאם חמיו אסורה כמו אם חמותו, כי הברייתא לא הזכירה עד כה שאם חמותו בכלל אסורה.

אביי אומר: "מנין לעשות זכרים כנקבות" - הכוונה ללמד ששאר שבא ממנו (זכר) (בתו, בת בתו ובת בנו מאנוסתו) (רש"י) כמו שאר הבא ממנה (מאשתו) (בת אשתו, בת בנה ובת בתה).

הגמרא מקשה: הרי בשאר שלו לא כתובה המילה "זמה"! **רבא** מתרץ בשם **רב יצחק בר אבודימי**: שלומדים גזירה שווה בשני שלבים:

1. בהתחלה לומדים מ"הנה" "הנה" - משווים בין שארו ("עֲרֹתָ בְּנֶךְ אִוְ בְּתֻבְתָּ לֹא תִגְלֶה עֲרֹתְךָ הֵנָּה") לפסוק באשתו "ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זימה היא"
2. ואחר כך לומדים מ"זימה" "זימה" - מהפסוק הזה אל הפסוק "זימה היא באש ישרפו אותו ואתהן"

הגמרא מבררת מה הכוונה לעשות למטה כלמעלה -

והגמרא מנסה לומר שמדובר באם חמיו ואם חמותו כחמותו ודוחה את זה כי לא כתוב בהם "זימה" וכל הלימוד הוא מגזירה שווה של "זימה".

והגמרא מביאה שתי שיטות להסביר "למטה כלמעלה". שבאופן עקרוני הכוונה שיש למעלה מאשתו - חמותו ואם חמותו, ונאמר לגביהן עונש שריפה, ויש למטה מאשתו בתה ובת בתה, שלגביהן נאמרה אזהרה. והברייתא לומדת עונש ואזהרה מאלו לאלו בגזירה שווה, ו**אביי** ו**רב אשי** נחלקו כיצד להכניס את הלימודים האלה ללשון הברייתא ובתוך זה איך לפרש את המונחים 'למטה' ולמעלה'. גם בהסבר הזה עדיף לראות דיאגרמה גרפית של התיאור זה לא מסובך

אביי מפרש שהופכים את הגירסה בברייתא מנין לעשות למעלה (אם חמותו) כלמטה (בת בתו) שלומדים לעשות שלושה דורות לכיוון מעלה אשתו, חמותו, אם חמותו (דור שלישי) - "זימה היא באש ישרפו", כמו שלושה דורות למטה אשתו, בתה, בת בתה - "שאר הנה זימה היא".

ואז הלימוד הוא, מה להלן 'למטה' - בת בתה כלמעלה כבתה שהיא דור קודם' אף כאן (בחמותו) למעלה (אם חמותו) כלמטה (חמותו) (גם כאן הופכים את הגירסה: 'למעלה כלמטה')

והמשך הברייתא בא ללמד שכמו שלמעלה בחמותו יש עונש שריפה ולמדנו ממנו למטה, כך לומדים מלמטה (בתו ובת בתו) את האזהרה למעלה לחמותו ואימה.

רב אשי לא משנה את לשון הברייתא ומשאיר את הגרסה "למטה כלמעלה". וההסבר לפיו הוא: מנין לעשות את אם חמיו ואם חמותו, שהאיסור שלהם 'למטה' יותר קל כי הם יותר רחוקות ממנו, לאיסור למעלה שהוא איסור עליון וחמור יותר של חמותו. ומכיוון שנאמר "זימה" בחמותו ונאמר "זימה" בבת אשתו, מה שם עשה את האיסור הקל כמו האיסור החמור, גם כאן אוסרים גם אם חמיו ואם חמותו כחמותו. וגם לשיטת **רב אשי** הכפילות בלשון הברייתא מלמדת גם על אזהרה.

4. משה, שאמו נפטרה, רוצה להתחתן עם דינה, סבתו (אם אמו). האם זה מותר?

לא לומדים איסור אם אמו מאם אמה של אשתו

הגמרא שואלת: אחרי שלמדנו להשוות בין איסורי קרבה שבאים ממנו לאלו שבאים מאשתו, אם כן - כמו שאם אמה של אשתו אסורה, כך גם אם אמו שלו תהיה אסורה?

נאמרו שני תירוצים:

1. **אבי** אומר: הפסוק אומר "אמך היא", ללמד שחייב רק משום אמו ולא משום אם אמו.
2. **רבא** אומר: בין למי שאומר שלומדים גזירה שווה בשיטת "דון מינה ומינה" (שלומדים את כל פרטי הדינים מהמקור), ובין למי שאומר שלומדים בשיטת "דון מינה ואוקי באתרה" (שלומדים רק את עיקר האיסור אבל לא את הפרטים), יש אפשרות לפרוך את הלימוד בגז"ש לאם אמו:

לשיטת "דון מינה ומינה": אם נלמד את כל הפרטים מאם אמה של אשתו, נצטרך ללמוד גם את האיסור וגם את העונש, ואז גם אם אמו תידון בשריפה למרות שאמו בסקילה. אבל יש לפרוך:

- לדעה ששריפה חמורה: קשה ללמוד מאשתו שאימה בשריפה, אל אמא שלו שהיא בסקילה.
- ועוד: איך יתכן שאמו בסקילה (עונש קל) ואם אמו תהיה בשריפה (עונש חמור) לדעה הזו.
- ובכל מקרה (גם לדעה שסקילה חמורה): כמו שאצל אשתו לא חילקנו בין אימה לאם אימה, אף אצלו לא נחלק בין אמו לאם אמו ששתיהן תהיינה בסקילה.

לשיטת "דון מינה ואוקי באתרה":

לדעה ששריפה חמורה יש לפרוך: מה לאשתו שיש בה חומרה שאימה בשריפה ולכן הגיוני להחמיר ולאסור את אם אימה, אבל באמו שבסקילה התורה הקילה, אולי אם אמו לא אסורה.

ועוד, כשנבוא להעמיד את הדין במקומו ("אוקי באתרה"), נתקל בקושי כי יש שתי אפשרויות:

- להשוות אם אמו לאמו כמו השוויון בין אם אימה לאימה - שתיהן יהיו בסקילה.
- להשוות אם אמו לבתו – כמו השוויון בין אם אימה לביתה, שתיהן יהיו בשריפה.

ומכיוון שאין אפשרות להכריע באיזה אופן נכון ללמוד, אי אפשר ללמוד לאם אמו מאם אימה. והפירכה הזו היא גם לדעה שסקילה חמורה משריפה.